

Валентина Радкевич,
м. Київ, Україна

Культурологічні засади підготовки кваліфікованих робітників у сучасній професійній школі

У формуванні високорозвинутої соціально-орієнтованої ринкової економіки України важливе значення має налагодження взаємовигідної інтеграції у світову економіку, підвищення її ролі в системі міжнародного поділу праці. У цих процесах провідну роль відіграє відповідний економічний потенціал, зокрема природні ресурси, інфраструктура, виробничий, науково-технічний і технологічний потенціал, а найголовніше соціальний потенціал, тобто трудові ресурси.

Саме тому сучасні національні освітні системи з різними філософією, цілями, завданнями, культурними традиціями активно взаємодіють між собою з метою розв'язання глобальної проблеми - формування високого рівня професійної компетентності персоналу. Особливого значення ця проблема набуває за умов активних міграційних процесів трудового потенціалу між різними видами і галузями діяльності й країнами.

Зауважимо, що формування системи високоякісної професійної освіти і навчання було визнано невід'ємною складовою стратегії економічного розвитку країн Європейського союзу, заснованої на знаннях. Урахування провідних положень Копенгагенської декларації має важливе значення і для стратегії розвитку вітчизняної системи професійно-технічної освіти, зокрема в напрямі розробки єдиного інструмента, що забезпечує прозорість професійних кваліфікацій, узгодженість кваліфікаційних рівнів (рівнів компетенцій), розробки загальних принципів, методів, критеріїв і інструментів забезпечення якості професійної підготовки, розробки на галузевому рівні кваліфікаційних вимог на основі професійних компетенцій, розробки системи кваліфікаційних кредитів для професійної освіти тощо ¹.

¹Копенгагенская Декларация по усилению европейской кооперации в профессиональном образовании (подписано Министрами образования 31 страны и представителями Еврокомисии 29-30 ноября 2002 г.). Режим доступа: <http://www.rusmagistr.ru/page 0002/page 0026/page0043>

Реалізація зазначених вище положень сприятиме входженню України в Європейський освітній простір, розширенню міжнародного співробітництва в галузі забезпечення якості і відкритості професійної освіти і навчання, підвищенню соціальної активності, конкурентоспроможності й мобільності виробничого персоналу, можливостей його працевлаштування на вітчизняному й міжнародному ринках праці.

Підвищення рівня професійної компетентності персоналу зумовлюється і постійним зростанням конкуренції на ринку товарів і послуг. Відомо, що конкуруватиме на ринку зможе та продукція, яка є практичною, зручною, надійною в користуванні, екологічно безпечною, а крім того ще й естетично привабливою. У зв'язку з цим в Україні посились вимоги до професійної освіти, зокрема до її якості, мобільності й адекватного реагування на виклики ХХІ століття, в якому освіченість і інтелект все більше будуть відноситися до розряду національного багатства країни, а здоров'я, особистісний розвиток, потяг до творчості, гнучке оволодіння різними видами діяльності, компетентність у розв'язанні нестандартних завдань перетворюватися у важливий чинник її економічного розвитку.

Новими стимулами створення національного багатства в сучасному українському суспільстві, як і в інших розвинених країнах світу визнано цінності, засновані на знаннях, а не на володінні матеріальними об'єктами (як це було раніше). Сильні і слабкі підприємства все більше стали розрізнятися за якістю їх робочої сили, тобто наявністю людей, особливо – «тих, хто працює за допомогою знань», а також здатних до активізації і соціалізації в сучасній сфері виробництва. Дана активізація реалізується за допомогою гнучких моделей праці, соціотехнічних систем і соціально-професійного розвитку кадрів, змінюючи соціокультурне середовище виробництва. У зв'язку з цим професійна підготовка виробничого персоналу в умовах ринкової економіки і сучасної освітньої парадигми, полягає в якісно нових цілях, змісту й підходах до її організації.

Зокрема зміст професійної освіти передбачає відбір такої системи знань на основі якої соціокультурний світогляд особистості фахівця набуває нового

якісного рівня і дозволяє їй швидко змінювати себе, адаптуватися до нових умов і вимог професійної діяльності та передбачає перехід до моделі професійного розвитку фахівця, орієнтованої на зумовлені сучасним виробництвом особистісні характеристики робітника, на формування у нього умінь аналізувати технологічні ситуації, самостійно приймати рішення і виробляти критерії оцінювання результатів власної діяльності. Дана модель забезпечує динамічність професійності на відміну від раз і назавжди набутої кваліфікації.

Тобто, ринковий характер розвитку економіки зумовлює необхідність у забезпеченні підготовки кваліфікованих робітників, які володіють так званим «портфелем компетенцій» і професійно-важливими якостями: самостійність, організованість, комунікативність, саморегуляція, відповідальність, інтелект, творчість, навченість, здатність до самоконтролю, рефлексія, працездатність, соціально-професійна мобільність, толерантність тощо.

В умовах диверсифікації виробництва, створення нових продуктивних професійних напрямів, підвищення якості виготовленої продукції вищезазвані та інші професійно-важливі якості, а також інтелектуальна мобільність знань, їх використання в реальній виробничій діяльності є основою культури праці кваліфікованого робітника.

Водночас культура праці характеризується наявністю сформованих у виробничого персоналу умінь виявляти соціально-значущі функції та властивості об'єктів і предметного середовища в цілому, розглянутих у контексті конкретних типів образів життєдіяльності; на основі аналізу інформаційних матеріалів формувати проблеми та розробляти план їх розв'язання.

Культура праці кваліфікованого робітника також ґрунтується на уміннях самостійно розробляти технологічні ситуації, проектувати цільові властивості об'єкта, використовуючи в своїй діяльності сучасні знання розвитку суспільства, проблем техногенної безпеки, здоров'я людини, загальних досягнень сучасної цивілізації. У реалізації цього аспекту діяльності кваліфікованого робітника важлива роль належить полікультурній компоненті

змісту професійної освіти, яка сприяє більш ґрунтовному вивченню перспективних виробничих технологій і матеріалів, що впроваджені у виробництво інших країн світу, сучасних тенденцій розвитку галузей економіки, індустрії моди, сфери послуг, мистецтва, культури, щоб сформувати багатогранну картину світу, набути нових знань і компетенцій.

Значущість полікультурного аспекту професійної освіти полягає також у його варіативності й розкритті особливостей співіснування різних культурних освітніх систем. Основна ідея полікультурності освіти, як стверджує Н.Б. Крилова, полягає у відображенні в освітній політиці діалогу й національного узгодження культури регіону, прояву демократичних ідей міжнародної й міжнародної контекстності освіти, співвідношенні й взаємовпливу різних культурних освітніх просторів, створенні рівних можливостей для розвитку кожної із культур, задекларованих в освітній політиці різних країн ².

Культурологічна складова змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах передбачає наповнення освітньо-виховного процесу культурними параметрами майбутньої професійної діяльності, які сприятимуть їхньому культурному розвитку й саморозвитку, зокрема такими системоутворювальними культурологічними поняттями, як культура, національна культура, художня творчість, норми, цінності, культурна діяльність, культурні традиції тощо.

Реалізація культурологічного підходу до професійного навчання кваліфікованих робітників ґрунтується на врахуванні положень принципу культуровідповідності, згідно з яким зміст професійної освіти має бути адекватний сучасній культурі, її особливостям. Оволодіваючи таким змістом кваліфіковані робітники стають здатними до соціальної реконструкції, тобто створення нових культурних форм на виробництві.

²Крылова Н.Б. Культурология образования. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

Культурологічна складова змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників спрямована й на розвиток їхніх індивідуальних особливостей і можливостей, професійних інтересів, а також сприяє формуванню свободи вибору й культурного самовизначення на основі прийняття ними культурних і соціально-значущих цінностей.

Результати експерименту свідчать, що більшість учнів сучасної професійної школи надають перевагу культурним цінностям, а також цінностям творчості й життєдіяльності, зокрема: альтруїзму, емпатії, терпимості, самореалізації, свободі, інтересу, взаєморозумінню, співпраці, підтримці тощо.

Культурологічні основи професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є важливим підґрунтям творчої самореалізації у майбутній професійній діяльності. Відомо, що творчість має бути присутня влюбій професійній діяльності, а особливо в тій, що передбачає створення не масової, а індивідуальної продукції. Наприклад, для підвищення культурного рівня учнів Одеського ВПУ торгівлі та технологій харчування, які оволодівають професією, «кондитер» було розроблено і впроваджено авторський курс «Творчість в професії кондитера». Зміст даного курсу «Творчість в професії «Кондитер» спрямовано на виховання в учнів свідомих мотивів до напруженої творчої праці, прагнень зануритися у глибини художнього осягнення дійсності, набути унікального досвіду художнього оздоблення кондитерських виробів, зробити його джерелом індивідуального професійного розвитку. Цей курс було запроваджено і в інших професійно-технічних навчальних закладах кулінарного профілю України, що надало учням можливість опанувати такі поняття, як: культура, художня культура, культура праці, культура виробництва, художній образ, стиль, культура кондитерського виробництва тощо.

Не менш важливою складовою професійної культури кваліфікованих робітників є їхня інформаційна культура, формуванню якої останнім часом надається належна увага у всіх професійно-технічних навчальних закладах України. Зокрема у Сімферопольському ВПУ ресторанного сервісу і туризму створено інформаційно-консультативний бібліотечний центр, який забезпечує

оновлення змісту професійної освіти на засадах культурологічного підходу до розвитку творчого потенціалу майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування.

Динамічний техніко-технологічний розвиток галузей економіки, інтенсифікація виробничих процесів зумовлюють необхідність формування у майбутніх кваліфікованих робітників екологічної культури. У зв'язку з цим доцільно до змісту спеціальних предметів, особливо тих, що передбачають вивчення технологій виготовлення виробів, прийомів обслуговування і ремонту техніки, виконання виробничих процесів включати екологічні знання й уміння щодо раціонального та економного використання природних і матеріальних ресурсів, не допущення фактів неякісної діяльності, яка може привести до травм, забруднення навколишнього середовища, виготовлення небезпечної для здоров'я людей продукції тощо.

На формування у майбутніх кваліфікованих робітників національної свідомості, прилучення їх до цінностей художньої культури, традицій народного мистецтва, спрямована етнокультурна складова змісту професійної освіти. Особливе значення етнокультурної складової у змісті підготовки майбутніх робітників з професій художніх промислів і ремесел, які на основі оволодіння системою художніх знань, сюжетів, образів, створених народом мають реальну можливість творчо розвивати свої художні здібності.

Результати експерименту свідчать, що етнокультурна складова змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників з професій художніх промислів і ремесел найбільш ефективно зреалізовується в процесі залучення їх до дослідно-пошукової роботи, спрямованої на вивчення творчої діяльності народних майстрів художніх ремесел; збирання виробів народного мистецтва для етнографічних музеїв, замальовування стародавніх форм і орнаментів; відтворення їх у навчальних проектах і виробих декоративно-вжиткового мистецтва.

До культурологічних засад професійної підготовки кваліфікованих робітників належить і естетичне виховання учнівської молоді, яке передбачає формування потреби в художній творчій діяльності, розвитку естетичного

смаку, тобто умінь оцінювати всі явища дійсності з точки зору їх естетичної значущості. Завдяки розвиненій естетичній свідомості учні професійно-технічних навчальних закладів мають можливість емоційно й художньо відображати дійсність через естетичні почуття, переживання, норми, ідеали, у формах своєї поведінки в процесі навчання, професійної діяльності на виробництві, у вільний час.

Естетична компонента змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників включає в себе і формування культури людських стосунків, почуттів, що реалізується у їхньому творчому відношенні до власної життєдіяльності, вихованні якостей естетичного суб'єкта: здатність адекватно розуміти мистецтво, діставати насолоду від його споглядання, сприймати і переживати в ньому суперечності суспільного й індивідуального буття як проблеми існування й самоствердження в світі³.

Отже, культурологічні засади професійної освіти є важливим теоретичним підґрунтям формування у майбутніх кваліфікованих робітників потреби у професійному розвитку й неперервному самовдосконаленні з метою повного розкриття їхніх сил, здібностей, таланту, тобто творчої самореалізації в професійній діяльності.

Валентина Радкевич

Культурологічні засади підготовки кваліфікованих робітників у сучасній професійній школі

У статті теоретично обґрунтовано зумовленість взаємодії сучасних міжнародних освітніх систем у формування високого рівня професійної компетентності виробничого персоналу, особливо в умовах активних міграційних процесів.

Викладено підходи до наповнення змісту професійної освіти культурологічним компонентом, який сприяє оволодінню учнівською молоддю культурними параметрами майбутньої професійної діяльності.

³Естетичне виховання: [довідник / упоряд. В.І. Мазепа, А.В. Азархін, В.С. Горський та ін]. – К. : Політвидав України, 1988. – 212 с.